

Plan Działania i Plan Wdrażania dobrych praktyk dla Historycznego Centrum Warszawy wypracowanych podczas realizacji projektu HERITPROT *Przeciwdziałanie ryzyku pożarowemu i doskonalenie systemów gaszenia pożaru Starówek miejskich, uznanych za obiekty światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO*, współfinansowanego ze środków UE Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach programu INTERREG IVC.

Materiał przygotowany przez Zespół projektowy HERITPROT opracowany w Biurze Stołecznego Konserwatora Zabytków, na podstawie dokumentacji przygotowanej przez dr Mariusza Pecio, eksperta zewnętrznego HERITPROT, we współpracy z Komendą Miejską Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy.

Warszawa, grudzień 2014 r.

1. WSTĘP

*****

Prezentowany „Plan Działania i Plan Wdrażania dla Historycznego Centrum Warszawy” stanowi zbiór dobrych praktyk wybranych podczas spotkań ekspertów ochrony przeciwpożarowej i specjalistów w zakresie ochrony zabytków, zorganizowanych w ramach projektu europejskiego HERITPROT "Przeciwdziałanie ryzyku pożarowemu i doskonalenie systemów gaszenia pożarów Starówek miejskich, uznanych za obiekty światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO". Praktyki opisane poniżej stanowią materiał wyselekcjonowany przez ekspertów pod kątem poprawy ochrony i zabezpieczenia przeciwpożarowego obiektów zabytkowych w Polsce. Prezentowane praktyki zostały wybrane do wdrożenia na obszarze Starego Miasta w Warszawie - miejsca wpisanego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

*****

1.1. Projekt HERITPROT

Pożary od czasów najdawniejszych towarzyszą naszej cywilizacji. Na przestrzeni dziejów w ich wyniku zostały bezpowrotnie utracone bezcenne dzieła sztuki, wspaniałe budowle i całe zespoły miejskie. Pożary świątyni Artemidy w Efezie, Biblioteki Aleksandryjskiej i Rzymu przeszły do historii jako wydarzenia przełomowe w dziejach rozwoju miast. Ogień nie oszczędził praktycznie żadnego z historycznych miast.

Dzisiejsza Straż Pożarna z jej wyposażeniem technicznym i doświadczeniem jest ostoją bezpieczeństwa i publicznego zaufania. Współczesna ochrona przeciwpożarowa to jednak przede wszystkim zapobieganie, przeciwdziałanie i stały monitoring. Dotyczy to w największym stopniu obiektów należących do naszego dziedzictwa kulturowego, w tym Starego Miasta w Warszawie, zabytku wpisanego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Próba polepszenia ochrony przeciwpożarowej w obszarze staromiejskim był realizowany w latach 2012 - 2014 przez Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków projekt HERITPROT: "Przeciwdziałanie ryzyku pożarowemu i doskonalenie systemów gaszenia pożarów Starówek miejskich, uznanych za obiekty światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO". Projekt był realizowany we współpracy z Komendą Miejską Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy. W projekcie udział wzięli także przedstawiciele Muzeum Warszawy.

Pożary obiektów zabytkowych w Lizbonie, Teatru Liceo de Barcelona w 1994 r., Zamku Windsor w Londynie w 1992 r., czy też wpisanych na Listę UNESCO Zamku Królewskiego w Warszawie w 1984 r. i pałacu Salazar w La Lagunie w 2006 r. uzmysłowiły inicjatorom projektu niezadowalający stan wiedzy na temat właściwej ochrony i zabezpieczania zabytków. Zadaniem HERITPROT było zatem podniesienie i propagowanie wiedzy na temat właściwej ochrony przeciwpożarowej obiektów zabytkowych wraz z opracowaniem wytycznych do planów ochrony przeciwpożarowej.

Głównym celem projektu była wymiana doświadczeń i wypracowanie wspólnych praktyk w zakresie ochrony przeciwpożarowej historycznych centrów miast, wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. Projekt był współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach programu INTERREG IV C. W przedsięwzięciu uczestniczyło 9 miast wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO: La Laguna i Cuenca (Hiszpania), Sighisoara (Rumunia), Ryga (Łotwa), Wilno (Litwa), Holloko (Węgry), Liverpool (Wielka Brytania), Angra do Heroísmo (Portugalia) oraz Warszawa. Inicjatywa przygotowania projektu wyszła od przedstawicieli miasta La Laguna.¹

Partnerzy projektu spotykali się na wspólnych seminariach i wizytach studyjnych, podczas których zaprezentowano najlepsze praktyki dotyczące ochrony i zabezpieczania obiektów zabytkowych. Efektem wymiany wiedzy i doświadczeń jest opracowany wspólnie przez wszystkich partnerów projektu „Podręcznik Dobrych Praktyk w zakresie zabezpieczenia przeciwpożarowego miast historycznych wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO” (Good Practice Manual). Podręcznik zawiera wybór najlepszych praktyk i działań rekomendowanych do wdrożenia w miastach historycznych.²

1.2. Spotkania Lokalnego Forum w Warszawie

Głównym zadaniem projektu było przeanalizowanie problemów ochrony przeciwpożarowej zabytków, wynikających ze specyfiki miast historycznych. Projekt umożliwił analizę zagrożeń pożarowych zabytków i weryfikację potrzeb związanych z lepszym zabezpieczeniem i ochroną obiektów w historycznych centrach miast. Każdy z partnerów, w ramach realizacji projektu, miał za zadanie utworzyć zespół ekspercki, powołany do omawiania możliwości poprawy zabezpieczania obiektów znajdujących się na terenach wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. Spotkania Lokalnego Forum umożliwiły wymianę doświadczeń specjalistów z różnych dziedzin tj.: ekspertów z zakresu ochrony zabytków, ochrony przeciwpożarowej, przedstawicieli muzeów i instytucji edukacyjno kulturalnych. W Warszawie Spotkania Lokalnego Forum organizowane były przez lokalnego koordynatora projektu - Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków, przy udziale specjalistów z: urzędu Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej (PSP) m.st. Warszawy, Muzeum Warszawy, Zamku Królewskiego, Pełnomocnika Prezydenta m.st. Warszawy ds. zarządzania światowym dziedzictwem UNESCO i eksperta zewnętrznego, pracownika naukowego Szkoły Głównej Służby Pożarniczej w Warszawie. Podczas spotkań omawiano możliwość wprowadzenia i zastosowania w Polsce dobrych praktyk, zaproponowanych do wdrożenia podczas seminariów międzynarodowych HERITPROT. Niniejszy „Plan Działania i Plan Wdrażania dla Historycznego Centrum Warszawy” zawiera praktyki wybrane na spotkaniach Lokalnego Forum.

---

¹ Więcej na temat projektu na stronach www.heritprot.com i www.zabytki.um.warszawa.pl; Protokół dostępu z dnia 1.12.2014 r.

² „Good Practice Manual for Fire Protection in World Heritage Cities” (Podręcznik Dobrych Praktyk w zakresie zabezpieczenia przeciwpożarowego miast historycznych wpisanych na Listę Światowego dziedzictwa UNESCO) www.heritprot.com; www.zabytki.um.warszawa.pl Protokół dostępu z dnia 19.12.2014 r.

2. SPECYFIKA OCHRONY PRZECIWPOŻAROWEJ STAREGO MIASTA W WARSZAWIE

2.1. Stare Miasto w Warszawie – miejsce wpisane na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Decyzją Komitetu Światowego Dziedzictwa z dnia 2 września 1980 r. Warszawska Starówka - Historyczne Centrum Warszawy została wyróżniona wpisem na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. Polskie prawodawstwo nie przewiduje specjalnej ochrony dla obiektów wpisanych na Listę UNESCO. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych mimo, iż została podpisana przez Polskę 29 lutego 1976 r. nie została wdrożona do polskiego porządku prawnego.

Podstawową formą ochrony prawnej zabytków w Polsce jest wpis do rejestru zabytków na podstawie zapisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Obszar Starego Miasta został wpisany do rejestru zabytków decyzją nr 546 z dnia 1 lipca 1965 r. jako założenie urbanistyczne. Ponadto teren staromiejski jest wpisany do rejestru zabytków archeologii pod nr C-5, decyzją z dnia 17.11.1966 r. Odrębnymi decyzjami wpisane zostały także układy przestrzenne ulic, placów i ponad 200 indywidualnych zabytków architektury. Są wśród nich Zamek Królewski, mury obronne wraz z barbakanem, kamienice oraz kościoły. Wyposażenie kościołów i pomniki znajdują się w rejestrze zabytków ruchomych.

2.2. Ochrona przeciwpożarowa na Starym Mieście

Główną przyczyną pożarów na Starym Mieście na przestrzeni dziejów były zaniedbania urządzeń kuchennych, w tym szczególnie urządzeń kominowych i drewniana zabudowa.³ Brak specjalnych służb sprzyjał rozprzestrzenianiu się ognia. Pierwszą służbą ogniową, zorganizowaną w cechach, powołano w 1546 r., wprowadzając jednocześnie zasady magazynowania i użytkowania profesjonalnego sprzętu gaśniczego, w tym m.in. szpryc, czyli dzisiejszych sikawek⁴. Innowacje te nie zapobiegły spustoszeniu, jakiego dokonał na Starym Mieście Wielki Pożar Warszawy w 1607 r. Pożar ten przeszedł do historii jako jedna z największych klęsk ogniowych Starej Warszawy. Spłonęły wówczas 22 kamienice na Rynku i większa część domów.⁵ Pierwsza wielka odbudowa Warszawy przyniosła murowane i barwnie zdobione kamienice, które zastąpiły drewniane domy. W następstwie Wielkiego Pożaru podjęto działania w celu ograniczenia zagrożenia pożarowego, w tym m.in. przenoszono poza mury miasta gorzelnie czy browary. Brak wyspecjalizowanych służb ogniowych uniemożliwiał jednak właściwą ochronę miasta. Kolejne pożary nawiedzały Stare Miasto prawie każdego roku.⁶ Organizacja ochrony przeciwpożarowej przez długi czas miała charakter „pospolitego ruszenia” i opierała się na udziale wszystkich mieszkańców miasta. Pierwszy „zawodowy” wojskowy batalion

³ Anna Bardecka i Irena Turnau „Życie codzienne w Warszawie” PWN Warszawa 1969 r., str. 82;

⁴ Marian Gajewski „Urządzenia komunalne Warszawy zarys historyczny” Warszawa 1979 r., str. 229;

⁵ Jerzy Lileyko „Życie codzienne w Warszawie za Wazów.” Warszawa 1984 r., str. 305;

⁶ Tamże;

pożarniczy utworzono w 1831 r. podczas Powstania Listopadowego. Batalion ten rozwiązano jednak po upadku powstania.

Najtragiczniejszym wydarzeniem w historii Warszawy było planowe wyburzenie i wypalenie całych kwartałów miasta, dokonane pod koniec 1944 r. przez okupanta nazistowskiego. Najbardziej ucierpiało Stare Miasto: spośród ok. 270⁷ budynków staromiejskich nie zostało spalonych zaledwie kilka kamienic: Rynek 34, 36 i Nowomiejska 10. Budynki te, jakkolwiek nie spalone, zostały uszkodzone pociskami kruszącymi. Należy tutaj nadmienić, iż kamienice rynkowe nr 34 i 36 przetrwały pożogę dzięki zastosowaniu odpowiednich zabezpieczeń przeciwpożarowych. W obiektach tych zainstalowano jeszcze w 1938 r., w ramach prowadzonych prac konserwatorskich i adaptacyjnych m.in. ogniotrwałe stropy, osłaniające belki pierwotnego stropu⁸.

2.3 Współczesne problemy i wyzwania ochrony przeciwpożarowej na terenie Starego Miasta

Odbudowana po II wojnie Starówka została wzniesiona z użyciem nowoczesnych technik budowlanych. Od tamtej pory minęło już jednak 60 lat. Specyficzna zabudowa obszaru staromiejskiego, w skład której wchodzi w większości obiekty wyeksploatowane technicznie zwiększa ryzyko zagrożenia pożarowego. Sytuację utrudnia fakt, że wraz z rozpoczętym w latach 90-tych XX w. procesem prywatyzacji lokali położonych na terenie Starego Miasta, obowiązek wykonywania wszelkich napraw i utrzymania zabytkowych kamienic, w tym przestrzegania przepisów przeciwpożarowych, przeszedł z urzędu miasta na właścicieli lokali i budynków.

Rozdrobnienie własnościowe na obszarze staromiejskim utrudnia właściwe rozpoznanie stanu technicznego budynków, w tym szczególnie istotnych z punktu widzenia ochrony przeciwpożarowej stanu technicznego instalacji gazowych i elektrycznych. Elementy zabudowy staromiejskiej nawiązujące do architektury historycznej jak np.: drewniane wąskie klatki schodowe są znacznym utrudnieniem w organizacji sprawnej ewakuacji w sytuacji zagrożenia. Kolejnym problemem wynikającym ze specyfiki zabudowy są wąskie ulice i brak wolnych otwartych przestrzeni umożliwiających łatwy dostęp dla budynków. Z uwagi na uwarunkowania historyczne nie ma możliwości zmiany i przebudowy układu komunikacyjnego Historycznego Centrum Warszawy. W związku z powyższym, poprawa ochrony przeciwpożarowej Starego Miasta powinna wykorzystać inne metody pozwalające na zwiększenie efektywności prowadzenia potencjalnych działań ratowniczo-gaśniczych, bez konieczności ingerencji w zabytek.

2.3.1 Dostępność dróg pożarowych i hydranty zewnętrzne na terenie Starego Miasta

W ramach prac przy projekcie ekspert zewnętrzny - specjalista w zakresie ochrony przeciwpożarowej zaangażował do współpracy studentów Szkoły Głównej Służby Pożarniczej w Warszawie. Zadaniem studentów była ocena stanu dostępności dróg pożarowych i weryfikacja dostępu do hydrantów zewnętrznych.

---

⁷ Oszacowanie własne Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków, na podstawie danych z mapy Warszawy, prowadzonej przez Biuro Geodezji i Katastru m. st. Warszawy;

⁸ Katalog zabytków sztuki w Polsce część I Stare Miasto, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa, str.280 i 282.

Analiza dostępności dróg pożarowych na terenie Starego Miasta wykazała trudności z przejazdem: drogi są węższe niż wymagane przepisami (4 m lub o promieniu skreśtu poniżej 11 m). Przejazd jak i prowadzenie działań ratowniczo-gaśniczych jest możliwy na terenie Starego Miasta, ale może trwać dłużej niż w przypadku dróg zgodnych z przepisami. Drogi wjazdowe na teren Starówki są lokalizowane głównie od strony południowo-wschodniej (ul. Piekarska, Plac Zamkowy i ul. Celna), natomiast dojazdy od strony zachodniej i północnej (ul. Wąski Dunaj i Nowomiejska) są nieprzejezdne. Mapę dojazdów prezentuje ilustracja nr 1.

1. Lokalizacja dróg dojazdowych wraz z oceną stopnia trudności poruszania się samochodów pożarniczych na terenie Starego Miasta (oprac. ekspert zewnętrzny)

Z informacji uzyskanej od Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji (MPWiK) wynika, że na terenie Starego Miasta (tj. w granicach murów obronnych, ul. Bugaj i ul. Grodzkiej) znajduje się 57 funkcjonujących hydrantów zewnętrznych (il. nr 2). Zdaniem MPWiK wszystkie hydranty wskazane spełniają wymagane parametry hydrauliczne i są rozmieszczone zgodnie z wymogami w zakresie odległości hydrantów od budynków (patrz Aneks, załącznik nr 1). Jednak, w ramach zajęć studentów Szkoły Głównej Służby Pożarniczej, wykazano nieprawidłowości w zakresie wymaganych odległości hydrantów od budynków. Ćwiczenia pokazały, że oznaczenia lokalizacji hydrantów na budynkach nie zawsze są zgodnie z faktycznym położeniem hydrantów.

Ponadto ustalono, że faktyczna liczba hydrantów na Starym Mieście przewyższa liczbę hydrantów, którą prezentuje mapka sporządzona przez MPWiK. (il.3)

2. Lokalizacja hydrantów zewnętrznych na terenie Starego Miasta (oprac. MPWiK)

Na podstawie dyskusji prowadzonych podczas spotkań Lokalnego Forum i materiałów opracowanych przez eksperta zewnętrznego ustalono, że zwiększenie efektywności prowadzenia potencjalnych działań ratowniczo-gaśniczych w obszarze Starego Miasta można uzyskać poprzez program regularnie organizowanych specjalistycznych szkoleń dla strażaków z Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej nr 4, w której zakresie działań leży m.in. teren Starego Miasta. Jednostka ta powinna zostać wyposażona w odpowiedni sprzęt gaśniczy, przystosowany do wąskich uliczek Starego Miasta. Program szkoleń powinien uwzględnić specyfikę działań gaśniczych oraz akcji ewakuacyjnych na terenie staromiejskim tj. np.: duża odległość pojazdów strażackich od budynków, brak możliwości wykorzystania drabin i podnośników, wąskie, drewniane klatki schodowe, brak wolnej przestrzeni na organizowanie stanowisk ratowniczo-gaśniczych oraz miejsc na punkty zbiórki do ewakuacji.

3. Niektóre z hydrantów na Starym Mieście zostały wycofane z użytkowania. Hydranty sprawne i nie działające są przemieszane. Oznaczenia na budynkach nie wskazują, które z nich działają, a które nie. Brak informacji może wprowadzić w błąd strażaków podczas akcji ratowniczej (fot. Anna Jagiellak).

2.3.2 Przestrzeganie przepisów przeciwpożarowych na terenie Starego Miasta.

Ocenę przestrzegania przepisów przeciwpożarowych i bezpieczeństwa pożarowego oparto na informacjach uzyskanych od Komendy Miejskiej PSP w Warszawie i ankietach wypełnionych przez administratorów nieruchomości mieszkaniowych i sakralnych. Zebrane informacje dotyczyły: kontroli technicznych instalacji w budynkach, prowadzenia ksiąg budowlanych, stanu technicznego i użytkowania piwnic, systemu wykrywania pożaru, instalacji gaśniczej oraz wykonania i aktualizowania instrukcji bezpieczeństwa pożarowego (IBP). Dane te zostały opracowane i przeanalizowane przez eksperta zewnętrznego HERITPROT (patrz Aneks, załącznik nr 2,3 i 4).

2.3.2.1 Budynki mieszkalne

Badania przeprowadzono na podstawie zapytań rozesłanych do wszystkich zarządców nieruchomości na terenie Starego Miast (wykaz nieruchomości - patrz Aneks, załącznik nr 3). Na podstawie ankiet ustalono, że instalacje w budynkach są regularnie kontrolowane i sprawdzane. Odpowiedzi takich udzielili wszyscy biorący udział w ankiecie.⁹ Podobnie wszyscy ankietowani potwierdzili regularne prowadzenie i aktualizowanie ksiąg budowlanych. Odnośnie do obowiązku prowadzenia szkoleń przeciwpożarowych, stwierdzono brak nieprawidłowości (na podstawie kontroli przeprowadzonych w latach 2008-2012 przez Komendę Miejską Państwowej Straży Pożarnej w Warszawie - patrz Aneks, załącznik nr 2). Ankiety wykazały ponadto, że w 75% przypadków stan techniczny piwnic oceniony został

---

⁹ Udział w ankiecie wzięło 8 spośród 13 Zarządców, do których skierowano zapytania.

przez zarządców jako dostateczny, natomiast 25% badanych oceniało ich stan jako niezadowalający.

2.3.2.2 Obiekty sakralne

Badania przeprowadzono na podstawie odpowiedzi uzyskanych od zarządców obiektów sakralnych, znajdujących się na terenie Starego Miasta¹⁰ (patrz Aneks załącznik nr 4). Badania ankietowe wykazały, że w zakresie kwestii technicznych tj. kontroli instalacji i prowadzenia ksiąg budowlanych wszyscy zarządcy instytucji sakralnych wywiązują się prawidłowo - prowadzenie ksiąg budowlanych i regularną kontrolę instalacji potwierdzili wszyscy ankietowani. Natomiast żaden z zarządców nie zrealizował obowiązku prowadzenia szkoleń przeciwpożarowych wśród pracowników i obsługi. Odnośnie do prowadzenia i aktualizowania instrukcji bezpieczeństwa pożarowego badania wykazały, że instrukcje sporządzono w dwóch obiektach, ale tylko w jednym przypadku dokument ten jest aktualizowany. Ponadto, w dwóch kościołach zainstalowano system sygnalizacji pożarowej (SSP)¹¹. Ustalono również, że wszystkie budynki sakralne zostały wyposażone w instalacje hydrantowe. Poza tym, wszyscy zarządcy dobrze ocenili stan piwnic i podziemi: w trzech przypadkach stan techniczny został określony jako „bardzo dobry”, a w jednym jako „dostateczny”.

Podsumowując należy stwierdzić, że obiekty sakralne w porównaniu z budynkami mieszkalnymi są lepiej przygotowane i zabezpieczone pod kątem ochrony przeciwpożarowej. Jednak podobnie jak i w przypadku budynków mieszkalnych administratorzy obiektów sakralnych nie prowadzą szkoleń przeciwpożarowych. Nieznajomość podstawnych zasad zawartych w instrukcji bezpieczeństwa pożarowego, wynikająca z braku szkoleń, jest najczęstszą przyczyną zaniedbań w zakresie ochrony przeciwpożarowej.

2.3. Zabezpieczenie klatek schodowych budynków położonych w obszarze Starego Miasta.

Większość z klatek schodowych na tym terenie ma elementy wyposażenia wykonane z materiału łatwopalnego - drewna. Ochrona takich elementów powinna gwarantować skuteczny sposób gaszenia, bez szkodliwego wpływu środka gaśniczego na zabytek. Optymalne środowisko dla rozwoju pożaru (dostęp tlenu, brak obecności związków chemicznych) jest jednocześnie bezpieczne dla człowieka w trakcie ewakuacji. Każda ingerencja ograniczająca rozwój pożaru (obniżanie stężenia tlenu, stosowanie związków chemicznych / gazów gaśniczych) będzie jednocześnie stanowiła zagrożenie dla ludzi w trakcie prowadzenia ewakuacji. Metodą gaśniczą, która przy minimalnej ingerencji w elementy wyposażenia nie ogranicza bezpiecznej ewakuacji ludzi jest mgła wodna. W związku z powyższym, zgodnie z sugestią eksperta zewnętrznego, wskazane obiekty z obszaru Starego

---

¹⁰ Na terenie Starego Miasta znajdują się cztery obiekty sakralne: Kościół Akademicki św. Anny, Katedra św. Jana Chrzciciela, Kościół Matki Bożej Łaskawej (Jezuitów) i Kościół św. Marcina.

¹¹ System sygnalizacji pożarowej (SSP) instalacja o określonej konfiguracji, wykrywająca pożar i inicjująca alarm, lub też wykonująca inne działania zmierzające do zmniejszenia skutków pożaru. W przypadku Muzeum Archidiecezji Warszawskiej wyposażenie obiektu w SSP wynika z umieszczenia zabytku na liście Generalnego Konserwatora Zabytków i obowiązku posiadania takiego systemu.

Miasta posiadające wartościowe elementy wyposażenia w przestrzeniach wspólnych tj. na klatkach schodowych, należałoby wyposażyć w mgłowe agregaty gaśnicze, które zapewnią skuteczną akcję gaśniczą przy minimalnym zużyciu wody. System ten minimalizuje tym samym zniszczenie zabytków podczas prowadzenia akcji ratowniczo-gaśniczych.

2.5. Wymagana prawne dla zabytków odnośnie dokumentów w zakresie ochrony przeciwpożarowej.

W obecnym stanie prawnym dla budynków zabytkowych, lub obiektów posiadających zbiory bądź kolekcje muzealne wymagane są 4 dokumenty, które można nazwać „planem ochrony dla zabytku”. Są to: plan ochrony zabytku, plan ochrony muzeum, instrukcja bezpieczeństwa pożarowego i plan ochrony obiektu. Każdy z tych dokumentów w części lub całości dotyczy zagadnień ochrony przeciwpożarowej. Ponadto, specjalnie sporządzone dokumenty przewidują ochronę zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych wraz z diagnozą zagrożeń, planem działania, sposobem realizacji i budżetem. Są to:

- plan ochrony zabytków jednostki organizacyjnej;
- gminny plan ochrony zabytków;
- powiatowy plan ochrony zabytków;
- wojewódzki plan ochrony zabytków;
- krajowy plan ochrony zabytków.

2.5.1. Plan ochrony zabytku.

Dla każdego zabytku, zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹² istnieje obowiązek wykonania planu ochrony zabytku zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury¹³.

Plan ochrony zabytku jest sporządzany odpowiednio do przewidywanych zagrożeń, w szczególności na wypadek:

- pożaru;
- powodzi, ulewy lub zalania z innych przyczyn;
- wichury;
- katastrofy budowlanej, awarii technicznej, chemicznej;
- demonstracji i rozruchów ulicznych, rabunku lub aktu wandalizmu;
- ataku terrorystycznego;
- konfliktu zbrojnego.

Plany ochrony zabytków zawierają w szczególności: informacje niezbędne do realizacji prac przygotowawczych oraz sprawnego koordynowania i zarządzania ochroną w poszczególnych etapach działania, wykaz osób uprawnionych do podejmowania decyzji i kierowania ochroną oraz wyszczególnienie sposobów przepływu informacji na wszystkich stopniach zarządzania.

2.5.2. Plan ochrony muzeum

Na potrzeby ochrony przeciwpożarowej muzeum sporządzane są plany ochrony muzeum.¹⁴ Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa

---

¹² Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

¹³ Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Narodowego¹⁵ ochrona zbiorów jest organizowana na podstawie planu ochrony muzeum, który powinien uwzględniać rodzaj działalności muzeum i podawać ocenę aktualnego stanu ochrony muzeum.

2.5.3. Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego.

Obowiązek wykonania instrukcji bezpieczeństwa pożarowego dotyczy obiektów bądź ich części stanowiących odrębne strefy pożarowe, przeznaczonych do wykonywania funkcji użyteczności publicznej, zamieszkania zbiorowego, produkcyjnych, magazynowych oraz inwentarskich, za wyjątkiem obiektów lub ich części jeżeli nie występuje w nich strefa zagrożenia wybuchem, a ponadto gdy kubatura brutto budynku lub jego części stanowiącej odrębną strefę pożarową nie przekracza 1 000 m³; kubatura brutto budynku inwentarskiego nie przekracza 1 500 m³; a powierzchnia strefy pożarowej obiektu innego niż budynek nie przekracza 1 000 m². Nie występuje powiązanie zabytkowego charakteru budynku z obowiązkiem posiadania instrukcji. Obowiązek posiadania instrukcji bezpieczeństwa pożarowego wynika z postanowień rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji¹⁶. Właściciele, zarządcy lub użytkownicy obiektów bądź ich części stanowiących odrębne strefy pożarowe, przeznaczonych do wykonywania funkcji użyteczności publicznej, zamieszkania zbiorowego, produkcyjnych, magazynowych oraz inwentarskich, zapewniają i wdrażają instrukcję bezpieczeństwa pożarowego. (Zawartość instrukcji bezpieczeństwa pożarowego – patrz Aneks, załącznik nr 5).

2.5.4. Plan ochrony obiektu.

Zgodnie z art. 7, ust. 2 Ustawy o ochronie osób i mienia¹⁷, plan ochrony obiektu powinien składać się z sześciu podstawowych części zawierających:

- charakterystykę obiektu,
- analizę stopnia zagrożenia,
- ocenę aktualnego stanu ochrony,
- dane dotyczące specjalistycznej uzbrojonej formacji ochronnej,
- opis technicznych zabezpieczeń obiektu,
- zasady organizacji i wykonywania ochrony fizycznej.

2.6. Pożary na Starym Mieście.

Na podstawie danych uzyskanych od Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy ustalono, że w latach od 1993 do 2014 r. nie odnotowano większych pożarów na terenie Starego Miasta. Najpoważniejszym był pożar Zamku Królewskiego w 1984 r., który został szybko ugaszony i nie spowodował większych szkód¹⁸. Konsekwencją tego zdarzenia było wyposażenie Zamku w system sygnalizacji pożarowej (SSP).

---

¹⁴ Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 1 grudnia 2008 r. w sprawie zabezpieczania zbiorów w muzeach przed pożarem, kradzieżą i innym niebezpieczeństwem grożącym zniszczeniem lub utratą zbiorów oraz sposobów przygotowania zbiorów do ewakuacji w razie powstania zagrożenia.

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów.

¹⁷ Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia.

¹⁸ http://www.flamis.pl/video/Po%C5%BCar_zamku_1984r. Protokół dostępu z 30.11.2014 r.

Lp.	Ulica	Ilość odnotowanych pożarów	Co się paliło (rok)
1	Podwale	2	Przypalona potrawa (2010 r.), reklama uliczna (2014 r.)
2	Wąski Dunaj	2	Śmietnik (2013 r.), przypalona potrawa (2008 r.)
3	Szeroki Dunaj	1	Śmietnik (2013 r.)
4	Piwna	1	Śmietnik (2010 r.)
5	Jezuicka	1	Pożar w restauracji (2011 r.)
6	Nowomiejska	1	Śmietnik (2008 r.)
7	Krzywe Koło	3	2 x śmietnik (2010 r.), budka telefoniczna (2008 r.)
8	Brzozowa	3	2 x przypalona potrawa (2011 r. i 2013 r.), śmietnik (2011 r.)
9	Kanonia	2	Pożar kabli w studziencie kablowej na ulicy (2013 r.), przypalona potrawa (2013 r.)
10	Celna	6	Śmietnik (1993 r., 1994 r., 1995 r., 1997 r., 1998 r., 1999 r.)
11	Bugaj	9	7 x śmietnik (1994 r., 1996 r., 2 x 1998 r., 1999 r., 2000 r., 2007 r.), 2 x auto (1998 r., 1999 r.)

4. Pożary na Starym Mieście w latach 1993-2014¹⁹

3. Zestawienie praktyk wybranych z podręcznika Dobrych Praktyk (Good Practice Manual) do wdrożenia na terenie Starego Miasta w Warszawie. Symbole oznaczają odpowiednio: CW - praktyki częściowo wdrożone w Polsce, które wymagają modyfikacji i DW - praktyki do wdrożenia, tj. praktyki nie stosowane w Polsce.

Lp	Symbol praktyki*	Nazwa praktyki*	Ocena	Nr LF**
1.	AT1-04	Zidentyfikowanie oraz wskazanie budynków zabytkowych, w których występuje największe zagrożenie pożarowe.	DW	4
2.	AT1-10	Miejska Komisja ds. Ochrony Zabytków w Sytuacjach Kryzysowych.	DW	3
3.	AT1-12	Opracowanie katalogu obiektów architektury, znajdujących się na obszarze Historycznego Centrum.	DW	3
4.	AT2-01	Plan wizyt prewencyjnych.	CW	4
5.	AT2-06	Wspólne ćwiczenia służb ratowniczych.	CW	3
6.	AT2-17	Procedura dotycząca prowadzenia działań w budynkach historycznych.	DW	2
7.	AT2-18	Opracowanie listy minimalnego wyposażenia strażaków wezwanych do akcji związanej z ochroną oraz ewakuacją	DW	4

¹⁹ Tabela stworzona na podstawie danych z bazy, prowadzonej przez Komendę Miejską Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy od początków lat 90-tych XX w. Dane pochodzą z programu SWD-ST -System Wspomagania Decyzji ST.

Lp	Symbol praktyki*	Nazwa praktyki*	Ocena	Nr LF**
		zabytków.		
8.	AT3-02	Nałożenie obowiązku sporządzenia Planu Ochrony Obiektu dla obiektów zabytkowych, w ramach zmian w przepisach prawnych.	DW	3
9.	AT3-07	Plan ww. powinien być traktowany jak „dokument otwarty”, w którym uwzględniono wszystkie cechy i umiejętności osób użytkujących obiekt. Powinna zostać wskazana osoba odpowiedzialna za aktualizowanie dokumentu po zmianach w strukturze osób odpowiedzialnych za zarządzanie budynkiem.	DW	3
10.	AT3-15	Plany powinny zawierać zasady zabezpieczenia wartościowych elementów dziedzictwa narodowego w razie wystąpienia zdarzeń nadzwyczajnych przed wandalizmem, kradzieżą oraz innymi tego typu działaniami przestępczymi.	DW	4
11.	AT4-02	Publikacja materiałów edukacyjnych zwiększających świadomość zagrożeń wynikających z faktu korzystania z budynków historycznych. Wprowadzenie szkoleń dla mieszkańców budynków historycznych.	DW	2
12.	AT4-05	Szkolenie w zakresie ewakuacji dzieł sztuki.	DW	2
13.	AT4-06	Program szkolenia skierowany do dowódców straży na temat wykorzystania planu ochrony obiektu w trakcie prowadzenia działań.	DW	2
14.	AT5-04	Zawiadamianie organów straży pożarnej o prowadzonych pracach w budynkach zabytkowych lub w ich sąsiedztwie.	DW	4
15.	AT5-05	Prowadzenie badań i analiz pożarów w centrach historycznych, które wystąpiły w ciągu ostatnich 10 lat.	DW	4
16.	AT5-06	Wyposażenie wszystkich funkcjonujących budynków zabytkowych w systemy gaśnicze i instalacje sygnalizacji pożaru.	CW	4

* Symbole według systemu zaproponowanego przez Lidera projektu (patrz Good Practice Manual). Tłumaczenie nazw praktyk w wersji zaproponowanej przez eksperta zewnętrznego. Tekst oryginalny poniżej, przy opisie każdej z praktyk.

**Liczba podana w kolumnie LF opowiada numerowi spotkania Lokalnego Forum, na którym omawiana była dana praktyka.

3.1 Charakterystyka praktyk wybranych do wdrożenia

AT1-04. Nazwa praktyki: Zidentyfikowanie oraz wskazanie budynków zabytkowych, w których występuje największe zagrożenie pożarowe.

Nazwa oryginalna: Identification and localization of buildings considered as major risks and sensibility in the city.

Komentarz: Celem praktyki jest ograniczenie strat, określenie elementów ryzyka pożarowego i zaplanowanie ewakuacji budynków, z uwzględnieniem szczególnych warunków ewakuacji.

Praktyka dotyczy działań prewencyjnych i ewakuacji obiektów zabytkowych. Działania prewencyjne funkcjonują w polskim prawodawstwie, w zakresie bezpieczeństwa pożarowego jako czynności kontrolno - rozpoznawcze prowadzone przez właściwe Komendy Miejskie i Powiatowe. Należy zaznaczyć, iż w obszarze wpisanym do rejestru zabytków, na którym znajdują się obiekty zabytkowe działania prewencyjne i ewakuacyjne są prowadzone tak samo jak w przypadku obszarów i budynków nie będących pod prawną ochroną konserwatorską.

Ogólna analiza możliwości wdrożenia praktyki: Wdrożenie tej praktyki w przypadku Starego Miasta w Warszawie byłoby możliwe na zasadzie „dobrej praktyki” tj. wnioskowania przedstawicieli różnych służb i instytucji, przede wszystkim strażaków Państwowej Straży Pożarnej i pracowników Biura Konserwatora Zabytków do Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy o cykliczne kontrole wskazanych budynków. Dobrym przykładem są Wojewódzkie i Powiatowe Grupy Robocze (patrz niżej „praktyki własne” - praktyka 4.3 Wojewódzka grupa robocza ds. zapobiegania przestępstw kradzieży i ochrony przeciwpożarowej zabytków).

Proponowany sposób wdrożenia: Organ odpowiedzialny: Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy

Wdrożenie tej praktyki jest możliwe na poziomie Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy (przez Wydział Kontrolno-Rozpoznawczy). Strażacy odpowiedzialni za realizację kontroli w budynkach, w trakcie opracowywania rocznego planu kontroli mogliby występować z wnioskiem do Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków o wskazanie budynków wyznaczonych do kontroli. W razie potrzeby można byłoby zorganizować wspólne spotkanie /wizję lokalną na terenie Starego Miasta.

Inną formą wdrożenia tej praktyki, zapewniającą dodatkowo nadzór i monitoring jej realizacji byłoby zaangażowanie Miejskiej Komisji ds. Ochrony Zabytków (o Komisji patrz praktyka AT1-10). W kompetencjach Miejskiej Komisji ds. Ochrony Zabytków leżałoby inicjowanie konkretnych działań związanych ze zwiększaniem bezpieczeństwa pożarowego w obiektach zabytkowych, jak np.: wnioskowanie do Komendy Miejskiej PSP w Warszawie o uwzględnienie w rocznym planie kontroli wskazanych budynków wraz z prośbą o przesłanie raportu z przeprowadzonych kontroli.

AT1-10. Nazwa praktyki: Miejska Komisja ds. Ochrony Zabytków w Sytuacjach Kryzysowych.

Nazwa oryginalna: Municipal “Heritage Protection Commission”

Komentarz: W Polsce nie istnieją komisje ds. Ochrony Zabytków w Sytuacjach Kryzysowych.

Ogólna analiza możliwości wdrożenia praktyki: W trakcie wdrażania tej praktyki zapewne pojawiłaby się kwestia umocowania formalnego oraz sposobu działania takiej komisji. Dla obszaru Historycznego Centrum mogłaby działać niezależna komisja, zwoływana przez Pełnomocnika Prezydenta m.st. Warszawy ds. zarządzania światowym dziedzictwem UNESCO.

Proponowany sposób wdrożenia: Organ odpowiedzialny: Prezydent m.st. Warszawy

Praktyka ta jest kluczowa dla wdrażania pozostałych wybranych praktyk. Wdaje się, że główną przyczyną niewystarczających działań w zakresie poprawy bezpieczeństwa pożarowego zabytków jest brak organu inicjującego i kontrolującego tego typu działania. W związku z powyższym, zasadnym wydaje się powołanie Miejskiej Komisji ds. Ochrony Zabytków (MKOZ). W skład MKOZ powinni wejść przedstawiciele następujących służb i urzędów: Państwowa Straż Pożarna, Policja, Straż Miejska, Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków. Brak formalnego umocowania Wojewódzkich Grup Roboczych (WGR - patrz niżej „praktyki własne” - praktyka 4.3 Wojewódzka grupa robocza ds. zapobiegania przestępstw kradzieży i ochrony przeciwpożarowej zabytków) i cedowanie przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych odpowiedzialności za pracę wieloinstytucjonalnej grupy na jedną instytucję jest nieefektywne. Tylko w kilku przypadkach Wojewódzkie Grupy Robocze działają na obecnie obowiązujących zasadach.²⁰ W skład Miejskiej Komisji ds. Ochrony Zabytków wchodziłoby funkcjonariusze służb oraz pracownicy urzędów:

- Komendy Miejskiej PSP,
- Komendy Stołecznej Policji,
- Straży Miejskiej m. st. Warszawy,
- Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków,
- Biura Architektury i Planowania Przestrzennego,
- Biura Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego,
- Biura Funduszy Europejskich i Rozwoju Gospodarczego.²¹

Nadzór nad działalnością Komisji sprawowałby Prezydent m. st. Warszawy. Do kompetencji MKOZ należałyby następujące zadania:

- wytypowanie obiektów najbardziej zagrożonych na terenie Starego Miasta,
- ustalenie aktualnego stanu zabezpieczenia wytypowanych obiektów oraz możliwości finansowych dokonania ich zabezpieczenia (w tym przy wykorzystaniu analizy zaistniałych pożarów na terenie działania Komisji oraz innych na terenie Polski/Europy),
- nadzorowanie procesu stałej aktualizacji instrukcji bezpieczeństwa pożarowego wybranych obiektów,
- wdrożenie nowych metod zabezpieczenia przeciwpożarowego, dobranych indywidualnie do danego obiektu,
- opracowanie szczegółowego harmonogramu ochrony zagrożonych budynków, terenów oraz wyposażenia , .

AT1-12. Nazwa praktyki: Opracowanie katalogu obiektów architektury, znajdujących się na obszarze Historycznego Centrum.

Nazwa oryginalna: Study and represent graphically the Historic Architectural Catalogue located in the Historic Centre.

Komentarz: Stworzenie ww. katalogu wiązałoby się z opracowaniem mapy obiektów na terenie Historycznego Centrum wraz z ich wartościowaniem. Według pracowników Komendy Miejskiej PSP i eksperta zewnętrznego wartościowanie obiektów powinno nastąpić według ich ważności historycznej (oznaczenie kolorem).

Ogólna analiza możliwości wdrożenia praktyki: Praktyka ta, w połączeniu z oznakowaniem budynków, skutkowałaby właściwym przygotowaniem straży do

²⁰ Np. w województwie lubelskim, dolnośląskim.

²¹ i przedstawiciele instytucji sakralnych (zdaniem Zespołu HERITPROT)

działań ratowniczo-gaśniczych jeszcze przed przystąpieniem do akcji ratowniczej na miejscu zdarzenia (ustalenie procedur w zależności od priorytetów).

Proponowany sposób wdrożenia: Organ odpowiedzialny: Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy / Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków

W celu zwiększenia skuteczności działań ratowniczo-gaśniczych wskazane jest wyposażenie w przedmiotowy katalog wszystkie jednostki ratowniczo - gaśnicze, które mogą uczestniczyć w działaniach na terenie Starego Miasta. W celu jego opracowania niezbędna jest współpraca organów związanych z działaniami gaśniczymi oraz organów nadzorujących obiekty zabytkowe. W tym przypadku trudno jest wskazać lidera i inicjatora. Wydaje się, że odpowiednią instytucją byłaby opisana powyżej Miejska Komisja Ochrony Zabytków. Zdaniem eksperta zewnętrznego do współpracy przy realizacji praktyki można byłoby zaangażować pracowników i studentów Szkoły Głównej Straży Pożarnej w Warszawie.

Pracownicy straży przy pomocy specjalistów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków²² nadzorowaliby opracowanie katalogu obiektów na terenie Starego Miasta. Skatalogowane obiekty (budynki, tereny, wyposażenie, eksponaty) zostałyby scharakteryzowane pod kątem ich wartości historycznej i specyfiki prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych, a następnie zlokalizowane na mapie terenu. Tego typu plany (wydrukowane lub np. w formie prostej aplikacji na tablet) stanowiłyby obowiązkowe wyposażenie samochodów Jednostek Ratowniczo-Gaśniczych, biorących udział w działaniach na terenie Historycznego Centrum Warszawy. Obowiązek wyposażenia pojazdów w tego typu dokumentację można wprowadzić poleceniem Komendanta Miejskiego Państwowej Straży Pożarnej. Dokument powinien być dołączony do dokumentacji operacyjnej obowiązującej dla całej Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy.

AT2-01. Nazwa praktyki: Plan wizyt prewencyjnych.

Nazwa oryginalna: Program of prevention visits.

Komentarz: Celem praktyki jest zapoznanie się strażaków ze specyfiką budynków zabytkowych (konstrukcja, wyposażenie, dostęp) i rozpoznanie ryzyka związanego z występującymi zagrożeniami.

Ogólna analiza możliwości wdrożenia praktyki: Ta praktyka już funkcjonuje w strukturach Państwowej Straży Pożarnej. Każda Jednostka Ratowniczo -Gaśnicza w Warszawie wykonuje ćwiczenia na „własnym” rozpoznanym obszarze chronionym, Jednostki ćwiczą regularne (kilka razy w miesiącu), w związku z powyższym strażacy są przygotowani na każdy rodzaj działania. Modyfikacją praktyki byłoby ustalenie priorytetu kontroli obiektów występujących na terenie Historycznego Centrum Warszawy, dla jednostki, której rejon operacyjny obejmuje Stare Miasto. Z uwagi na możliwość wystąpienia większych akcji w przyszłości zasadne jest uwzględnienie również jednostek sąsiednich.

Proponowany sposób wdrożenia: Organ odpowiedzialny: Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy, Prezydent m. st. Warszawy

Praktyka ta jest częściowo wdrożona więc istnieje możliwość jej modyfikacji w zakresie dotyczącym obiektów zabytkowych. Obecnie powodem przeprowadzania

---

²² Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków

„wizyt prewencyjnych”, czyli próbnych działań ratowniczo-gaśniczych w obiektach jest większe niż średnie zagrożenie pożarowe. Zagrożenie pożarowe wynika m.in. z wysokości, wielkości powierzchni (użytkowanej i nie użytkowanej) i funkcji obiektu. Ćwiczenia są prowadzone również w nowopowstałych obiektach. Przy ustalaniu programów ćwiczeń nie jest uwzględniana wartość kulturowa obiektu. Wdrożenie tej praktyki polegałoby na przesyłaniu listy budynków wskazanych do przeprowadzenia ćwiczeń (wizyty prewencyjnej) przez pracowników Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków do Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej.

AT2-06. Nazwa praktyki: Wspólne ćwiczenia służb ratowniczych.

Nazwa oryginalna: General Maneuvers together with the Emergency Services Departments.

Komentarz: Wspólne ćwiczenia służb ratowniczych są bardzo istotne w procesie poprawy bezpieczeństwa pożarowego w Centrum Historycznym.

Proponowany sposób wdrożenia: Organ odpowiedzialny: Pełnomocnik Prezydenta m.st. Warszawy ds. zarządzania światowym dziedzictwem UNESCO

Praktyka ta jest częściowo wdrożona - na spotkaniach Lokalnego Forum potwierdzono, że tego typu ćwiczenia były prowadzone kilkakrotnie na terenie Zamku Królewskiego. Nie są to jednak ćwiczenia prowadzone w sposób systematyczny i swoim zakresem obejmują jedynie budynki Zamku. W trakcie dyskusji wskazano konieczność przeprowadzenia tego typu ćwiczeń również w budynkach Muzeum Historycznego oraz Muzeum Literatury. Osobą odpowiedzialną za realizację wspólnych ćwiczeń służb ratowniczych powinien być Pełnomocnik Prezydenta m.st. Warszawy ds. zarządzania światowym dziedzictwem UNESCO. Jego rola polegałaby na organizacji spotkań wszystkich zaangażowanych służb (Straż Pożarna, Policja, Pogotowie Ratunkowe, Straż Miejska, służby techniczne miasta) według przyjętego harmonogramu. Kolejne działania byłby inicjowane przez Pełnomocnika i organizowane wspólnie przez wszystkie służby w zakresie swoich kompetencji. Na spotkaniach koordynacyjnych, organizowanych przez Pełnomocnika przy udziale zarządcy obiektu, wskazywany byłby konkretny budynek oraz cel i scenariusz ćwiczeń. Po ich zakończeniu konieczne byłoby zorganizowanie spotkania podsumowującego oraz wskazanie wniosków i zaleceń wynikających z przebiegu ćwiczeń.

AT2-17. Nazwa praktyki: Procedura dotycząca prowadzenia działań w budynkach historycznych.

Nazwa oryginalna: Protocol directed at intervention in a fire in a historic building.

Komentarz: Procedura postępowania w przypadku pożaru w budynku zabytkowym może się różnić od procedury postępowania w innym budynku w zakresie sposobu ewakuacji mienia.

Ogólna analiza możliwości wdrożenia praktyki: Dla strażaków - ratowników w pierwszej kolejności najważniejsze będzie bezpieczeństwo ludzi zagrożonych pożarem i swoje własne, w kolejnym etapie, w ramach wdrożenia tej praktyki, można przyjąć sposób postępowania ustalony dla budynków zabytkowych w zakresie ewakuacji cennego mienia.

Proponowany sposób wdrożenia: Organ odpowiedzialny: Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy

W Komendzie Miejskiej funkcjonują ogólne zasady prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych. Jednak z uwagi na to, że każdy wyjazd do zdarzenia jest inny, to o kolejnych etapach działania na miejscu decyduje Kierujący Działaniem Ratowniczym, dostosowując prowadzone działania do rozwoju sytuacji. Wdrożenie tej praktyki miałooby na celu uwzględnienie pewnych elementów procedury postępowania w przypadku działań prowadzonych w obiektach zabytkowych. Umieszczenie ich w procedurze uwzględniającej wszystkie działania byłoby zadaniem Kierownika Działań Ratowniczych. Działania związane z prowadzeniem akcji ratowniczo-gaśniczej w budynkach zabytkowych:

- rozpoznanie zabytkowych eksponatów, elementów wyposażenia oraz konstrukcji w trakcie dojazdu oraz po przybyciu na miejscu zdarzenia;
- lokalizacja elementów zabytkowych w budynku;
- ocena potencjalnego zagrożenia pożarowego (temperatura, dym) dla zabytkowych eksponatów, elementów wyposażenia i wystroju oraz konstrukcji obiektu;
- przygotowanie sił i środków niezbędnych do ewakuacji eksponatów oraz ochrony wyposażenia i konstrukcji;
- przeprowadzenie ewakuacji zabytkowych eksponatów w sposób zapewniający ich bezpieczeństwo;
- współpraca z innymi służbami przy ochronie elementów zabytkowych przed działaniami przestępczymi;
- przekazanie ewakuowanych eksponatów osobie odpowiedzialnej.

AT2-18. Nazwa praktyki: Opracowanie listy minimalnego wyposażenia strażaków wezwanych do akcji związanej z ochroną oraz ewakuacją dóbr kultury.

Nazwa oryginalna: List of the minimum materials that firefighting services must have available in order to be able to safeguard the assets (evacuation of protection in situ).

Komentarz: Praktyka polega na określeniu rodzaju i ilości sprzętu niezbędnego do prowadzenia działań w obiektach zabytkowych.

Ogólna analiza możliwości wdrożenia praktyki: W pierwszym etapie należy w uzgodnieniu z przedstawicielami lokalnych konserwatorów zabytków ustalić rodzaj i ilość występujących na danym terenie obiektów i ich wyposażenia. Następnie przy wykorzystaniu wiedzy ratowniczo-gaśniczej strażaków należałoby określić rodzaj i charakter specjalistycznego sprzętu, niezbędnych przy wyposażeniu samochodów (przynajmniej jednego samochodu), wykorzystywanych do działań na terenie Starego Miasta.

Proponowany sposób wdrożenia: Organ odpowiedzialny: Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy / Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków

Praktyka nie spotkała się z pozytywnym odbiorem w trakcie dyskusji Lokalnego Forum. Zdaniem przedstawicieli Komendy Miejskiej potencjalne działania Komendy powinny koncentrować się na ratowaniu ludzi. W ocenie eksperta zewnętrznego straż powinna także zajmować się (w kolejnej fazie akcji) ewakuacją zabytków. Zdaniem eksperta należy rozważyć możliwość wyposażenia samochodów ratowniczo - gaśniczych, wykorzystywanych w akcjach ratowniczych na terenie Starego Miasta w mgłowe agregaty gaśnicze, które umożliwiają dużo skuteczniejszą akcję gaśniczą przy minimalnym zużyciu wody. Działanie takie diametralnie ograniczy zniszczenia zabytków poprzez:

- szybsze ugaszenie źródła ognia,
- minimalizację strat związanych z zamoczeniem obiektów podczas akcji gaśniczych.

Mgła wodna uzyskiwana przy pomocy agregatów gaśniczych powoduje wytracanie cząstek zawartych w dymie i wymywa gazy z produktów spalania. Kluczowe jest jak najdrobniejsze rozproszenie wody dla uzyskania możliwie największej powierzchni zewnętrznej, która przejmuje bardzo szybko energię powstająca w wyniku spalania przez co nie powoduje ona podtrzymywania procesu palenia. W trakcie bardzo szybkiego procesu przechodzenia z fazy ciekłej w stan pary i związany z tym znaczny wzrost objętości (1 l wody = 1720 l pary), zawartość tlenu wewnątrz ogniska pożaru ulega znacznemu zmniejszeniu, co wpływa istotnie na hamowanie procesu spalania. Mgła wodna przy bardzo małym zużyciu wody (ograniczenie uszkodzenia zabytku) gwarantuje najwyższą efektywność gaszenia.

AT3-02. Nazwa praktyki: Nałożenie obowiązku sporządzania Planu Ochrony Obiektu dla obiektów zabytkowych, w ramach zmian w przepisach prawnych.

Nazwa oryginalna: To incorporate into the legislation governing Self-protection plans, the obligation for their execution in buildings of historic artistic value (heritage).

Komentarz: Praktyka dotyczy opracowania dokumentacji dedykowanej obiektom zabytkowym, która określi zasady zabezpieczenia i organizację działań ratowniczych, i ewakuacyjnych w razie wystąpienia zagrożenia pożarowego. Analizując praktykę uznano, iż nie jest zasadne stworzenie od podstaw nowej dokumentacji, która miałaby funkcjonować jako Plan Ochrony Obiektu dla zabytków.

Ogólna analiza możliwości wdrożenia praktyki: Należy uzupełnić funkcjonującą w polskim systemie prawnym instrukcję bezpieczeństwa pożarowego o specjalne procedury w zakresie planu działania na wypadek wystąpienia pożaru w zabytku, które określają zasady postępowania do czasu przybycia jednostek Komendy Miejskiej PSP w Warszawie.

Proponowany sposób wdrożenia: Organ odpowiedzialny: Komenda Główna PSP/ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych

W celu realizacji proponowanych zmian legislacyjnych, w ocenie eksperta zewnętrznego najbardziej efektywna byłaby współpraca jednostek odpowiedzialnych za ochronę zabytków z Komendą Główną Straży Pożarnej. Komenda Główna jako organ mogący inicjować procedury nowelizacji rozporządzeń w zakresie ochrony przeciwpożarowej i jednocześnie identyfikujący się z problemami zabezpieczenia przeciwpożarowego obiektów zabytkowych (lista Generalnego Konserwatora Zabytków, patrz praktyka AT5-06) mógłby podjąć działania zmierzające do wdrożenia tej praktyki.

W rozporządzeniu²³ po §6 ust. 1 powinien się pojawić dodatkowo ust. 2 w brzmieniu: „2. Właściciele, zarządcy lub użytkownicy obiektów bądź ich części stanowiących odrębne strefy pożarowe, znajdujących się pod prawną ochroną konserwatorską lub wskazanych przez właściwego miejscowo wojewódzkiego konserwatora zabytków, zapewniają i wdrażają instrukcję bezpieczeństwa pożarowego, zawierającą wszystkie punkty wymienione w §6 ust. 1 oraz dodatkowo: instrukcja powinna zawierać:

- podstawę wykonania instrukcji (data powstania obiektu, opinię wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- szczegółowe zestawienie elementów budynku i wyposażenia uznane za cenne w związku z istotnym wpływem na dziedzictwo narodowe i historyczne,

---

²³ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów.

- warunki ochrony przeciwpożarowej, wynikające z przeznaczenia, sposobu użytkowania, ze szczególnym uwzględnieniem rodzaju i lokalizacji palnych elementów konstrukcji budynku i jego wyposażenia,
- określenie urządzeń przeciwpożarowych i podręcznego sprzętu gaśniczego w obiekcie wraz ze sposobem jego konserwacji,
- sposoby postępowania na wypadek pożaru i innego zagrożenia, ze szczególnym uwzględnieniem zasad ochrony i zabezpieczenia zabytkowych elementów i wyposażenia,
- szczegółowe sposoby zabezpieczenia prac niebezpiecznych pod względem pożarowym, oraz tryb i zasady zgłaszania takich prac organom Państwowej Służby Pożarnej.”

AT3-07. Nazwa praktyki: Plan Ochrony Obiektu (zmodyfikowana instrukcja bezpieczeństwa pożarowego) powinien być traktowany jak „dokument otwartym, w którym uwzględniono wszystkie cechy i umiejętności osób użytkujących obiekt. Plan powinien wskazać osobę odpowiedzialną za aktualizowanie dokumentu.

Nazwa oryginalna: The plan should be treated as a “Live Document”, in which all skills associated with individuals are reflected. A person should be designated to take charge of this and to update the skills as a result of the rotations and staff changes that occur in the buildings.

Komentarz: Zdaniem zespołu realizującego projekt zasadnym byłoby uwzględnienie predyspozycji pracowników wyznaczonych do realizacji konkretnych działań w Planie Ochrony Obiektu (zmodyfikowanej instrukcja bezpieczeństwa pożarowego). Natomiast w ocenie eksperta zewnętrznego w praktyce tej nie jest kluczowa kwestia uprawnień i wskazania osoby odpowiedzialnej, ale kwestia „otwarcia” dokumentu na zmiany dotyczące organizacji ochrony przeciwpożarowej w budynku.

Ogólna analiza możliwości wdrożenia praktyki: W Polsce obowiązek aktualizacji instrukcji bezpieczeństwa pożarowego występuje co 2 lata oraz po każdej zmianie przepisów przeciwpożarowych. Zdaniem eksperta należałoby rozszerzyć zakres sytuacji wymagających aktualizacji instrukcji.

Proponowany sposób wdrożenia: Organ odpowiedzialny: Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej

Rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji ²⁴: w §6 ust. 7 (po zmianach według praktyki AT3-02 będzie to nr 8) należałoby zmienić jak poniżej
„7. Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego jest poddawana okresowej aktualizacji, co najmniej raz na 2 lata, a także po takich zmianach sposobu użytkowania obiektu lub procesu technologicznego, które wpływają na zmianę warunków ochrony przeciwpożarowej oraz po znaczącej zmianie (według oceny autora instrukcji bezpieczeństwa pożarowego) stanu wiedzy z zakresu ochrony przeciwpożarowej budynków oraz ochrony przeciwpożarowej zabytków.”

AT3-15. Nazwa praktyki: Plany Ochrony Obiektu (zmodyfikowana instrukcja bezpieczeństwa pożarowego) powinny zawierać zasady zabezpieczenia wartościowych elementów dziedzictwa narodowego w razie wystąpienia zdarzeń nadzwyczajnych przed wandalizmem, kradzieżą oraz innymi tego typu działaniami przestępczymi.

Nazwa oryginalna: The Plan includes protection of heritage as a vulnerable element before possible criminal actions such as looting, vandalism, after a significant incident in the historic center.

²⁴ Cytowany wyżej

Komentarz: Celem praktyki jest wzmocnienie ochrony zabytków w trakcie sytuacji nadzwyczajnych.

Ogólna analiza możliwości wdrożenia praktyki: W celu wdrożenia tej praktyki należałoby w pierwszej kolejności sporządzić wykaz zabytków ruchomych (w formie katalogu ze zdjęciami). Katalog stanowiłby pomocną dokumentację dla policji na wypadek kradzieży lub zniszczenia. Następnie należałoby wspólnie z Policją przygotować plan działania na wypadek zdarzeń nadzwyczajnych. W komentarzu do praktyki intencje autora (Lidera projektu) ograniczają się prawie wyłącznie do katalogowania istniejących, cennych eksponatów, ale zdaniem eksperta zewnętrznego chodzi tutaj o coś więcej. W przypadku zdarzeń niekorzystnych, zarówno krótkotrwałych (wypadki, pożary, katastrofy samolotu) jak i długotrwałych (katastrofa budowlana, powódź), bardzo poważnym problemem są działania przestępcze (kradzieże). Opracowane procedury działania służb innych niż ratownicze (Policja, Straż Miejska, Służba Ochrony Zabytków) pozwolą na wczesnym etapie zapobiegać utracie cennych ruchomości, które w wielu przypadkach są niemożliwe do odtworzenia i trudne do odzyskania.

Proponowany sposób wdrożenia: Organ odpowiedzialny: Komenda Stołeczna Policji
W celu wdrożenia tej praktyki należałoby podjąć następujące kroki:

- Policja przy współpracy z BSKZ wskazałaby obiekty, gdzie wszystkie zdarzenia nadzwyczajne (w tym pożary) mogą powodować sytuacje przestępcze związane z dziełami sztuki,
- we wskazanych obiektach prowadzone byłyby szkolenia dla Policji i Straży Miejskiej z zakresu ochrony dzieł sztuki przed działaniami przestępczymi,
- lista obiektów wraz z ich lokalizacją i podstawową charakterystyką byłaby przekazywana do Centrum Alarmowego, które jest odpowiedzialne za rozdysponowanie sił i środków na miejsce zdarzenia,
- do każdego zdarzenia nadzwyczajnego oprócz standardowych sił wysyłany byłby dodatkowy patrol (lub patrole) przeszkolony na wypadek zabezpieczenia dzieł sztuki przed kradzieżą.

Szkolenia powinny obejmować umiejętność czytania instrukcji bezpieczeństwa pożarowego w zakresie lokalizacji i charakterystyki dzieł sztuki we wskazanych budynkach, ochronę i zabezpieczenie wejść do budynku, sposoby zabezpieczenia i pakowania eksponatów, przygotowania miejsc do przechowywania eksponatów, nadzór nad ich transportem.

AT4-02. Nazwa praktyki: Publikacja materiałów edukacyjnych zwiększających świadomość zagrożeń wynikających z faktu korzystania z budynków historycznych. Wprowadzenie szkoleń dla mieszkańców budynków historycznych.

Nazwa oryginalna: Develop an information booklet to raise awareness and to train the people living in historic buildings, houses, university student residences. Accompanied by some training courses designed to attend to the needs of citizens.

Komentarz: Praktyka polegałaby na opracowaniu prostej broszury informacyjnej przygotowanej przez Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków przy udziale Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Warszawie na temat bezpieczeństwa pożarowego w obiektach zabytkowych.

Ogólna analiza możliwości wdrożenia praktyki: Zdaniem eksperta zewnętrznego przygotowanie i popularyzowanie broszury na temat bezpieczeństwa pożarowego w obiektach zabytkowych byłoby bardziej efektywne niż szkolenia.

Proponowany sposób wdrożenia: Organ odpowiedzialny: Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków, Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej

- W ocenie eksperta zewnętrznego broszura powinna zawierać trzy elementy:
- przedstawienie/zarys historii i wartość wskazanych w broszurze zabytków,
  - charakterystykę możliwych zagrożeń,
  - elementy związane z działaniem sprzętu ratowniczego i zachowaniem się w sytuacji zagrożenia.

AT4-05. Nazwa praktyki: Szkolenie w zakresie ewakuacji dzieł sztuki.

Nazwa oryginalna: Training programme for handling of assets.

Komentarz: Zdaniem eksperta zewnętrznego jest to jedna z najważniejszych praktyk. Jaj przedmiotem jest zapoznanie strażaków ze sposobami ewakuacji dzieł sztuki, w zależności od ich charakterystyki, w celu zminimalizowania ryzyka ich uszkodzenia.

Ogólna analiza możliwości wdrożenia praktyki: Opracowanie ogólnych zasad właściwego obchodzenia się z dziełami sztuki podczas akcji ratowniczych wraz z programem szkoleń nie powinno stanowić większego problemu, zarówno pod kątem merytorycznym jak i metodologicznym. Ciągłe szkolenia są domeną służby w Straży Pożarnej

Proponowany sposób wdrożenia: Organ odpowiedzialny: Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy i Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej

Wdrożenie praktyki wiązałoby się z:

- opracowaniem procedur działań ratowniczych w obiekcie zabytkowym;
- szkoleniem w zakresie ewakuacji dzieł sztuki;
- wykorzystaniem instrukcji bezpieczeństwa pożarowego w trakcie zdarzeń w budynkach zabytkowych.

W trakcie dyskusji Lokalnego Forum ustalono, iż szkolenia dotyczące ewakuacji dzieł sztuki powinny być prowadzone przez instytucję, w której zbiorach znajdują się ruchomalia (np. muzeum, galeria itp.) Tryb i zasady prowadzenia ewakuacji byłyby dodatkowo weryfikowane podczas wspólnych ćwiczeń służb ratowniczych. Informacje te w wersji skróconej znalazłyby się w instrukcji bezpieczeństwa pożarowego. Za odpowiednie zabezpieczenie dzieł sztuki oraz opracowanie i aktualizację planów ich ewakuacji odpowiedzialne są instytucje/organizacje/osoby prywatne, w których zbiorach znajdują się cenne ruchomalia. Z zakresem i procedurami związanymi z prowadzeniem działań ratowniczych i ewakuacyjnych dzieł sztuki powinny zostać zaznajomione inne służby biorące udział w ćwiczeniach (np.: Policja i Straż Miejska).

AT4-06. Nazwa praktyki: Program szkolenia dla dowódców straży w zakresie wykorzystania planu ochrony obiektu w trakcie prowadzenia działań.

Nazwa oryginalna: Training programme specifically for commanders, on how to direct a Protection Plan operation.

Komentarz: Dowódcy prowadzący działania w obiektach zabytkowych powinni zostać przeszkoleni w zakresie możliwości wykorzystania instrukcji bezpieczeństwa pożarowego w prowadzeniu działań ratowniczo-gaśniczych przy zabytkach. Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego, po wprowadzeniu do niej zmian uwzględniających zabytkowy charakter budynku, stanowiłaby narzędzie wspomagające prowadzenie akcji ratowniczej zabytku.

Ogólna analiza możliwości wdrożenia praktyki: Szkolenia dla dowódców powinny mieć bardziej ogólną formę. Należałoby opracować skrót z instrukcji dla dowódcy,

zawierający najistotniejsze informacje, dostępne przy wejściu do budynku (np. jedna zalaminowana strona z takimi informacjami).

Proponowany sposób wdrożenia: specjalistycznie szkolenia dla dowódców należałoby uwzględnić w ramach ćwiczeń przewidzianych w obiektach zabytkowych (patrz praktyka AT2-06).

AT5-04. Nazwa praktyki: Zawiadamianie organów straży pożarnej o prowadzonych pracach w budynkach zabytkowych lub w ich sąsiedztwie.

Nazwa oryginalna: Communication to the Fire Service Consortium of work in historic buildings or buildings adjacent to them.

Komentarz: W celu zapewnienia właściwego poziomu bezpieczeństwa w trakcie prowadzonych prac budowlanych, postuluje się zgłaszanie wszelkich tego typu planów remontowych, budowlanych do organów nadzoru straży pożarnej. Zgłoszenia dotyczyłyby zarówno obiektów zabytkowych jak również budynków i terenów w ich bezpośrednim sąsiedztwie. Zgłoszenie powinno obejmować proponowane zabezpieczenia oraz środki ochrony na czas prowadzonych prac i wymagałoby zatwierdzenia przez Komendę Miejską Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy.

Ogólna analiza możliwości wdrożenia praktyki: W Polsce praktyka dotycząca zabezpieczenia terenu prac budowlanych funkcjonuje w ograniczonym zakresie. Obszarem objętym wymaganiami wynikającym z przepisów są tzw. „prace niosące ryzyko pożaru”, które są prowadzone w istniejących budynkach według zasad opisanych w instrukcji bezpieczeństwa pożarowego tego budynku. Nie ma obowiązku zgłaszania takich (i żadnych innych) prac do organów straży pożarnej oraz uzyskiwania pozytywnej opinii. Praktyka pokazuje, że pożary powstałe w wyniku prac remontowych są dość częste i zdarza się, że dotyczą również budynków zabytkowych.²⁵ Należy zatem uznać, iż jest to obszar wymagający zmian prawnych.

Proponowany sposób wdrożenia: Organ odpowiedzialny: Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej

Podobnie jak w przypadku realizacji pozostałych praktyk wymagających zmian legislacyjnych, w celu wdrożenia tej praktyki w życie niezbędny byłby udział Komendy Głównej PSP.

W tym celu w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji²⁶ w § 36 ust. 1 należy dopisać pkt. 6, który powinien mieć brzmienie:

„6) w przypadku kiedy prace będą wykonywane w budynku podlegającym prawnej ochronie konserwatorskiej należy na co najmniej 14 dni przed rozpoczęciem tych prac dokonać ich zgłoszenia do właściwej miejscowo Komendy Miejskiej PSP, która wskazuje właściwą miejscowo jednostkę JRG lub OSP do wykonania kontroli.”

AT5-05. Nazwa praktyki: Prowadzenie badań i analiz pożarów w centrach historycznych, które wystąpiły w ciągu ostatnich 10 lat.

Nazwa oryginalna: Conduct a study and a statistical analysis of fires that have occurred over the last ten years in the Historic Centre.

---

²⁵ np. pożar zabytkowego pałacu w Strzeszowie, sierpień 2008 r., pożar zabytkowego kościoła ewangelickiego w Toruniu, wrzesień 2013 r.

²⁶ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów.

Komentarz: Celem praktyki jest dokonanie szczegółowej analizy pożarów, które wystąpiły w obiektach zabytkowych w ciągu ostatnich 10 lat oraz wskazanie elementów powtarzających się w przypadku różnych pożarów. Pozwoli to na określenie najbardziej zagrożonych obszarów oraz określenie powtarzających się przyczyn wybuchów pożarów.

Ogólna analiza możliwości wdrożenia praktyki: Rozporządzenie o Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym nakłada obowiązek prowadzenia analiz działań ratowniczych w określonych przypadkach, wymienionych w ww. rozporządzeniu.²⁷ Należałoby zatem rozważyć prowadzenie podobnych analiz w budynkach zabytkowych. Jakkolwiek praktyka pokazuje, że na terenie Starego Miasta nie występują zdarzenia o charakterze większego zagrożenia. Analizy przyczyn pożarów w ujęciu statystycznym i merytorycznym (rzadziej) są przedmiotem opracowań branżowych lub naukowych. Zasadnym byłoby uporządkowanie stanu badań wiedzy w tym zakresie. Temat ten jest przedmiotem opracowań przygotowywanych w ramach konferencji naukowo-technicznych, dotyczących zabezpieczenia, w tym przeciwpożarowego obiektów zabytkowych, np. na konferencjach organizowanych przez Szkołę Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie.²⁸ Analiza zaistniałych pożarów w obiektach zabytkowych i przeprowadzonych w tych przypadkach akcji ratowniczo-gaśniczych powinna być regularnie przeprowadzana w ramach takich konferencji.

Proponowany sposób wdrożenia: Organ odpowiedzialny: Miejska Komisja Ochrony Zabytków

Na terenie Starego Miasta odnotowywane są sporadycznie pojedyncze przypadki małych pożarów (np. śmietniki, trawniki itp). Jednym z zadań Miejskiej Komisja ds. Ochrony Zabytków mogłoby być zbieranie i udostępnianie wyników analiz, formułowanie wniosków służących poprawie zabezpieczeń przeciwpożarowych. Wnioski z analiz powinny być rozsyłane do właścicieli i zarządców obiektów.

AT5-06. Nazwa praktyki: Wyposażenie wszystkich funkcjonujących budynków zabytkowych w systemy gaśnicze i instalacje sygnalizacji pożaru.

Nazwa oryginalna: Provide all historic buildings where an activity is currently being performed of minimum fire detection and extinguishing measures. We refer to these buildings which current legislation does not consider or where the activity has been carried out since before the regulation and where legislation cannot be applied retroactively.

Komentarz: Obowiązek dotyczyłby przede wszystkim budynków, które nie podlegają obowiązkowi ochrony lub prowadzona w nich działalność została rozpoczęta przed wejściem w życie obowiązku stosowania zabezpieczeń. Praktyka ma na celu ustalenie obowiązku wyposażenia istniejących i funkcjonujących budynków zabytkowych w systemy gaśnicze i detekcyjne. Ma to z założenia dotyczyć tych obiektów, gdzie stosowanie tych urządzeń nie jest wymagane przez obecnie obowiązujące przepisy ze względu na ich charakterystykę, lub z braku możliwości stosowania przepisów „wstecz” (dla budynków istniejących w momencie wejścia w życie nowych wymagań).

---

²⁷ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczególnych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego

²⁸ Szkoła organizuje co 2 lata konferencje poświęcone ochronie przeciwpożarowej zabytków.

Ogólna analiza możliwości wdrożenia praktyki: W polskim prawodawstwie nie istnieje obowiązek stosowania stałych urządzeń gaśniczych. Praktyka ta jest realizowana przez Generalnego Konserwatora Zabytków, który wskazuje (lista Generalnego Konserwatora Zabytków) budynki zabytkowe, w których należy obowiązkowo zastosować system sygnalizacji pożarowej (SSP). Lista tworzona w porozumieniu z Komendą Główną PSP nie jest jednak systematycznie aktualizowana. Zdaniem eksperta zewnętrznego wytyczne do sporządzenia Listy Generalnego Konserwatora Zabytków powinny określać szczegółowe zasady jej sporządzenia i aktualizowania w zakresie urządzeń detekcyjnych i gaśniczych.

Proponowany sposób wdrożenia: Organ odpowiedzialny: Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej

W celu realizacji proponowanych zmian legislacyjnych, najbardziej efektywna byłaby współpraca jednostek odpowiedzialnych za ochronę zabytków z Komendą Główną Państwowej Straży Pożarnej. Komenda Główna PSP jako organ mogący inicjować procedury nowelizacji rozporządzeń w zakresie ochrony przeciwpożarowej powinien rozpocząć działania zmierzające do wdrożenia tej praktyki.

W tym celu w rozporządzeniu²⁹ w §27 po ust. 3 powinien się pojawić ust. 4 w brzmieniu: „budynki o których mowa w §27, ust. 1, pkt. 2 oraz §28, ust. 1, pkt. 14 zostały uwzględnione na Liście publikowanej przez Generalnego Konserwatora Zabytków.”

4. Praktyki własne, zaproponowane podczas dyskusji na spotkaniach Lokalnego Forum.³⁰ Zespół projektowy z Warszawy, na podstawie dokonanych analiz opracował propozycje dodatkowych dobrych praktyk, które mogłyby zwiększyć poziom bezpieczeństwa pożarowego w obszarach zabytkowych.

Obszar tematyczny *	Bezpieczeństwo pożarowe i ochrona przeciwpożarowa
4.1 Nazwa praktyki	Katalog zawierający zbiór niekonwencjonalnych rozwiązań dotyczących systemów zabezpieczania budynków zabytkowych.
Cel praktyki	Katalog dobrych przykładów niekonwencjonalnych rozwiązań przeciwpożarowych dla obiektów zabytkowych byłby wsparciem dla specjalistów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, ochrony przeciwpożarowej, projektantów i architektów. Zadaniem katalogu byłoby wskazanie zrealizowanych przykładów najlepszych i najmniej inwazyjnych rozwiązań projektowych, z zakresu zabezpieczeń przeciwpożarowych dla zabytków.
Jednostka prowadząca	Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków
Opis praktyki	<u>Organizacja/Wdrożenie:</u> Jednostki samorządu terytorialnego, architekci, projektanci i eksperci z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego. <u>Opis praktyki:</u> Opracowany katalog dobrych rozwiązań byłby udostępniony dla projektantów, ekspertów i dla wszystkich zainteresowanych. Zarówno projektanci jak i służby

²⁹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów.

³⁰ Opracowane na podstawie materiału przygotowanego przez eksperta zewnętrznego

	<p>konserwatorskie korzystałoby z takiej bazy na etapie uzgadniania rozwiązań projektowych. Zadaniem katalogu byłoby pokazanie indywidualnych rozwiązań dla systemów wykrywania i gaszenia pożaru charakteryzujących się niewielką ingerencją w konstrukcję, wyposażenie i wystrój zabytku. Katalog dobrych praktyk, dostępny dla wszystkich zainteresowanych, wskazywałby najlepsze rozwiązania projektowe dla budynków historycznych, zapewniając tym samym ich lepszą ochronę i zachowanie.</p> <p><u>Podstawa prawna:</u> Brak</p> <p><u>Finansowanie:</u> Wdrożenie praktyki nie jest związane z dodatkowymi kosztami, o ile przygotowanie katalogu zostałyby wykonane w ramach zasobów własnych instytucji bądź urzędu/ów.</p>
Ocena	<p><u>Możliwe rezultaty:</u> Pomoc w poszukiwaniu indywidualnych, niestandardowych rozwiązań, pozwalających na zminimalizowanie ingerencji w zabytek, przy jednoczesnym zapewnieniu właściwego zabezpieczenia.</p> <p><u>Możliwe problemy:</u> Problem z technicznym wykonaniem opracowania (dostępność do odpowiedniej ilości dobrych przykładów).</p>
Podsumowanie	Praktyka nie funkcjonuje w Polsce.

* Nazwa obszarów tematycznych została zaczerpnięta z systemu zastosowanego przez Lidera projektu w „Podręczniku Dobrych Praktyk” (Good Practice Manual).

Obszar tematyczny	Ocena ryzyka pożaru, ochrona przeciwpożarowa
4.2 Nazwa praktyki	Informacja o podstawowych zasadach ochrony przeciwpożarowej i zagrożeniach pożarowych prezentowana/obwieszczana w miejscach publicznych tj. np: na tablicach informacyjnych urzędu, parafii, stowarzyszeń lub jako nadruk na materiałach codziennego użytku np: pudełka na zapalki, biletach wstępu do muzeum.
Cel praktyki	Celem tej praktyki jest zwrócenie uwagi na ryzyko pożaru w obiektach zabytkowych. Ideą praktyki jest dotarcie do każdego z informacją o zagrożeniach pożarowych i o podstawowych zasadach bezpieczeństwa. Przekaz informacji powinien mieć przyjazną i czytelną formę. Tak opracowany przekaz zwróci uwagę i uczuli czytających.
Jednostka nadzorująca	Jednostki samorządu terytorialnego.
Opis praktyki	<p><u>Organizacja /Wdrożenie:</u> muzea, urzędy gmin lub miast, instytucje publiczne, gminy wyznaniowe, stowarzyszenia</p> <p><u>Opis praktyki:</u> Informacje o zagrożeniach pożarowych powinny uwzględniać specyfikę każdego zabytku. Pierwszym krokiem byłoby określenie potencjalnych zagrożeń pożarowych dla danego obiektu. Informacja powinna mieć atrakcyjną formę graficzną przyciągającą uwagę czytających. Informację należałoby umieścić w widocznym miejscu, ale jej gabaryt, forma i kolorystyka nie powinny kolidować z zabytkowym charakterem obiektu. Forma przekazu powinna być czytelna, krótka i zwięzła. Wskazane byłoby, aby tekst odniósł się do dwóch kwestii: zasad zapewnienia bezpieczeństwa pożarowego i zasad zachowania się w sytuacji zagrożenia - pożaru. Tekst powinien także zawierać krótkie pouczenie o konsekwencjach karnych wynikających z łamania i nie przestrzegania zasad i przepisów bezpieczeństwa pożarowego.</p> <p><u>Podstawa prawna:</u> Brak</p> <p><u>Finansowanie:</u> Wdrożenie praktyki może być związane z dodatkowymi kosztami, np. w postaci opracowania graficznego, składu i druku materiałów.</p>
Ocena	<p><u>Możliwe rezultaty:</u> Praktyka przyczyniłaby się do zwiększenia wiedzy i świadomości na temat zagrożeń i bezpieczeństwa pożarowego</p> <p><u>Możliwe problemy:</u> Możliwy problem z egzekwowaniem realizacji zadania w instytucjach prywatnych.</p>
Podsumowanie	Praktyka funkcjonuje w Polsce w ograniczonym zakresie. Jest stosowana w niektórych instytucjach kultury np.: w Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku. Na biletach wstępu do Muzeum umieszczono napis: "Nie pal!" wraz z numerami alarmowymi.

5. Bilet wstępu do Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, z adnotacją dotyczącą zagrożenia pożarowego.

6. Informacja o zagrożeniu pożarowym umieszczona na drzwiach klatki schodowej budynku położnego przy Rynku Starego Miasta 27 w Warszawie (Fot. Anna Jagiellak)

Obszar tematyczny	Ocena ryzyka pożaru, ochrona przeciwpożarowa.
4.3 Nazwa praktyki	Wojewódzka grupa robocza ds. zapobiegania przestępstw kradzieży i ochrony przeciwpożarowej zabytków
Cel	Celem praktyki jest powołanie grupy roboczej - zespołu eksperckiego, zajmującego się doradztwem dla użytkowników/ właścicieli zabytków w zakresie poprawy bezpieczeństwa pożarowego. W skład grupy roboczej powinni wchodzić przedstawiciele instytucji, których zakres działań i

	kompetencji dotyczy ochrony i zachowania zabytków.
Jednostka odpowiedzialna	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Opis praktyki	<p><u>Organizacja/Wdrożenie:</u> wojewódzki konserwator zabytków, straż pożarna, policja</p> <p><u>Opis praktyki:</u> Praktyka polega na stworzeniu grupy międzyinstytucjonalnej działającej na rzecz poprawy bezpieczeństwa pożarowego w budynkach zabytkowych. Grupa powinna składać się z przedstawicieli: urzędów miasta bądź gminy, urzędów konserwatorskich, straży pożarnej i policji. Skład, kompetencje i zadania Grupy powinny zostać określone na podstawie odpowiedniego aktu prawnego (rozporządzenie, uchwała rady gmin bądź miasta). W ramach spotkań roboczych Grupy ustalają plan działań (wybór obiektów oraz zakres i charakter inspekcji) niezbędnych do monitorowania i oceny sytuacji. Wyniki prac są podstawą do inicjowania zadań na rzecz poprawy sytuacji i zmian w zakresie bezpieczeństwa pożarowego zabytków.</p> <p><u>Podstawa prawna:</u> Brak podstawy prawnej regulującej działanie i skuteczne funkcjonowanie grup roboczych. Wytyczne Ministerstwa Spraw Wewnętrznych dla Policji, w zakresie powołania regionalnych grup roboczych nie są obowiązującym dokumentem prawnym i nie obligują wskazanych w ww. dokumencie instytucji do udziału w Grupach. Jedyną skuteczną formą wprowadzenia praktyki w życie byłoby zatwierdzenie działania Grupy odpowiednim dokumentem prawnym (rozporządzenie lub uchwała rady miasta /gminy).</p> <p><u>Finansowanie:</u> Realizacja praktyki nie będzie generować wysokich kosztów. Koszty związane z jej realizacją zostaną wydatkowane w ramach tzw. zadań własnych wyznaczonych jednostek (ustalonych na podstawie zarządzenia lub uchwały).</p>
Ocena	<p><u>Możliwe rezultaty:</u> Jak pokazują doświadczenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie korzyści z działania Grupy mogą być bardzo duże³¹. Działalność grupy zapewnia lepsze zabezpieczenie przeciwpożarowe obiektów zabytkowych.</p> <p><u>Możliwe problemy:</u> Uchwała lub zarządzenie powinny szczegółowo doprecyzować zasady funkcjonowania Grup, w przeciwnym razie nie spełnią one swojej roli. Problemy mogą wynikać ze zwiększenia zakresu obowiązków pracownika instytucji wyznaczonego do uczestniczenia w działaniach Grupy.</p>
Podsumowanie	<p>Jak wynika z analizy przeprowadzonej przez eksperta zewnętrznego praktyka ta jest realizowana tylko w niektórych województwach i powiatach w Polsce. Wdrożenie tej praktyki jest kluczowe dla realizacji innych praktyk mających na celu poprawę bezpieczeństwa</p>

7. Przedstawiciele miast partnerskich podczas seminarium HERITPROT w Warszawie 1-2. 07.2013 r. (Fot. Bartosz Wróblewski).

³¹.Prezentacja p. Anety Jurkowskiej - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie. (Materiały z seminarium HERITPROT, zorganizowanym w dniach 1-2 lipca 2014 r. w Warszawie przez Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków (BSKZ). Materiały dostępne na stronie internetowej BSKZ: www.zabytki.um.warszawa.pl, protokół dostępu z dnia 1.12.2014 r.